

Відзив офіційного опонента

на дисертаційну роботу **Кушкевич Мар'яни Василівни «Онтогенетичні зміни локалізації і вмісту клітинного пріона та його зв'язок з активністю АТФ-аз»**, поданої до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.04 – біохімія.

Дисертаційна робота М.В. Кушкевич присвячена цікавій проблемі, пов'язаній із роллю клітинного пріона, інтерес до якого в останні роки дещо зменшився і біологічне значення його залишається до кінця нез'ясованим. Автор роботи звернула увагу на цей цікавий біологічний феномен з нових позицій, а саме через аналіз вікових особливостей вмісту пріона і його локалізації, а також його зв'язку з транспортними системами клітини. Розрахунок був на те, що за допомогою таких підходів вдасться краще зрозуміти біологічну роль пріона в нормі і за патологічних станів. Оскільки людство ще тривалий час споживатиме традиційні продукти тваринництва, що можуть нести потенційну загрозу як джерело пріонів, підняті в дисертаційній роботі проблеми є **актуальними**.

Робота відповідає **науковій спеціальності** біохімія, хоча в ній значне місце займають гістохімічні дослідження, які виконані на високому професійному рівні.

Дисертаційну роботу **виконано** в лабораторії молекулярної біології і клінічної біохімії Інституту біології тварин НААН України в рамках 2-х тем, що були безпосередньо направлені на вирішення завдань, поставлених у роботі Кушкевич М.В.

Необхідно відзначити, що в усіх статтях у списку робіт за темою дисертації дисертант є 1-м автором, що свідчить визначальний **особистий внесок** Кушкевич М.В. у виконання досліджень. Іншим позитивом рецензованої дисертації є те, що усі наукові дослідження за темою роботи виконано саме в установі, де працює здобувач. Це вказує на високий науково-методичний рівень лабораторії, в якій проводилися дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота Кушкевич М.В. була націлена на вирішення 3-х головних завдань: 1) за допомогою методу імуногістохімічного аналізу охарактеризувати у віковому аспекті локалізацію пріона в тканинах довгастого мозку і мозочка, а також у периферичних пріон-реплікувальних тканинах (порожня кишка і селезінка) і деяких інших органах (печінка, нирка, стегновий м'яз) лабораторних щурів; 2) визначити загальний вміст і спектр молекулярних форм пріона в цих тканинах щурів різного віку; 3) дослідити активність Na^+/K^+ АТФаз і Ca^{2+} АТФаз та їх каталітичні характеристики з метою виявлення кореляційної залежності між віковими змінами вмісту пріона та активністю цих транспортних систем.

Зауваження до цього підрозділу полягає в тому, що дисертант лише назвала завдання, вирішення яких призвело до одержання принципово нових результатів, але не висвітлила конкретно суть змін досліджуваних показників.

Підрозділ «**Практичне значення одержаних результатів**» викладений у дуже загальній формі. Між тим, у дисертантка одержала Патент України на корисну модель «Спосіб виявлення тканинної локалізації клітинного пріона», про який доцільно було згадати у цьому підрозділі. Тут також сказано про «результати кореляційного аналізу між вмістом пріона й активністю іонних транспортерів та вмістом іонів», але не продемонстровано, про що можуть свідчити виявлені кореляції. Не конкретно звучить тут останнє речення «Отримані результати впроваджені у навчальний процес ЛНУ імені Івана Франка». Питання до автора - на якому факультеті, які конкретно курси чи спецкурси?

У роботі поставлено чітку **мету дослідження**, яка, однак, повторює іншими словами назву дисертаційної роботи. Для досягнення мети роботи автор запропонував вирішення **8-ти головних завдань**, які є достатньо конкретними і забезпечують краще сприйняття результатів роботи.

Під час виконання дисертаційної роботи автором використано великий арсенал **методів дослідження**, що, в цілому, адекватні спеціальності «біохімія». Крім цих методів, у роботі значне місце займають гістохімічні методи дослідження.

За одержаними результатами **опубліковано** 8 наукових статей, з них 6 статей містяться у фахових журналах у галузі біологічних наук, серед яких 1 стаття опублікована в Українському біохімічному журналі. Автор отримала Патент України на корисну модель.

На думку опонента, якість результатів дослідження та їх методичний рівень дозволяв дисертанту спробувати надрукувати хоча б 1 статтю у рейтинговому міжнародному журналі.

Слід відзначити якісне **оформлення та ілюстрування** автореферату дисертаційної роботи Кушкевич М.В.

Під час обробки одержаних результатів дисертанткою є використано складний 2-факторний дисперсійний аналіз, що дозволив встановити силу кореляційного зв'язку між окремим досліджуваними показниками. Завдяки цьому аналізу автор кількісно оцінила вірогідність взаємозалежності між досліджуваними показниками.

Структура роботи є традиційною. **Зміст роботи** розписаний досить детально. Розділ 1 «**Огляд літератури**» добре ілюстрований, що полегшує читання наведеного там матеріалу.

У Розділі 2 «**Матеріали і методи дослідження**» детально описані методи, використані в роботі, що може вказувати на добре володіння дисертанткою цими методами.

Розділ 3 «**Результати експериментальних досліджень**» викладений на стор. 46-153 і, займаючи 108 сторінок машинопису, становить основну частину тексту дисертаційної роботи. Усі наведені тут результати дослідження були піддані статистичній обробці.

Розділ 4 «**Аналіз і узагальнення результатів досліджень**» викладений на стор. 154 – 163, тобто на 10 сторінках. Тут зроблений досить ґрунтовний аналіз одержаних у роботі результатів, що також свідчить про добре знання

автором літератури з проблематики дисертації. Разом з тим, у кінці цього розділу доцільно було навести узагальнювальну схему з баченням автором роботи ймовірних і доведених експериментально біохімічних механізмів фізіологічної і патологічної дії пріона у віковому аспекті.

За результатами проведених досліджень автором зроблено **10 висновків**, які є достатньо конкретними і свідчать про великий об'єм виконаної експериментальної роботи. Разом з тим, автор надмірно вживає у Висновках до роботи відносні (відсоткові) величини. Доцільно було хоча б частину описаних змін представити не у відсотках, а в абсолютних величинах (наприклад, кількість .... на мкг білка, чи кількість перетвореного субстрату на мкг білка за одиницю часу).

Список використаних джерел налічує 224 найменування, із них 201 латиницею. Це свідчить про те, що проблеми, підняті в дисертаційній роботі Кушкевич М.В., в основному, досліджуються за кордоном, а не в Україні.

Редакційні зауваження і запитання до дисертаційної роботи:

- 1) На підставі результатів, представлених на Рис. 2 автореферату, можна зробити припущення, що автор роботи вивчала вікову динаміку вмісту пріона в різних дослідках, оскільки характер спектрів ізоформ пріона у довгастому мозку і мозочку на 6-й місяць розвитку щурів суттєво відрізняється від такого характеру, виявленого автором у цих органах тварин на 1-й і 30-й місяці життя (Рис. 3.8, 3.9 в тексті дисертації). Питання – чому так сильно відрізняються згадані вище спектри ізоформ?
- 2) Виходячи з результатів нормалізації за тубуліном вмісту окремих молекулярних форм пріона (див. Рис. 2 автореферату, Рис. 3.5 – 3.9 у дисертації), у порожній кишці, а особливо у довгастому мозку на 6-ий місяць розвитку щурів значно зростає вміст ди- і моноглікозильованої форми пріона, порівняно із 1-місячними і 30-місячними тваринами. Чим це можна пояснити?
- 3) За твердженням автора роботи, висловленим на стор. 7 автореферату, «локалізацію клітинного пріона як попередника патологічного пріона у кишечнику тварин» ніхто не вивчав до часу виконання дисертаційної роботи. Чи це дійсно так?
- 4) На рис. 3.33 дисертації наведені результати оцифрування зображень на фотографіях гістохімічних препаратів із напів-кількісним визначенням вмісту пріона у мозочку щурів різного віку. Яким був принцип цього оцифрування – слабше/сильніше забарвлення, чи наявне/відсутнє забарвлення? Якщо використовували 1-й принцип оцифрування, то чи брали до уваги загальний фон гістохімічного препарату, який може відрізнятися від одного препарату до іншого? Що тоді означають «умовні одиниці вмісту пріона»?
- 5) Як автор пояснює «встановлене зниження активності досліджуваних ензимів (АТФаз) зі зростанням віку»? Якщо порівняти залежну від віку динаміку вмісту окремих молекулярних форм пріона (див. Рис. 2 автореферату, Рис. 3.5 – 3.9 дисертації) із залежною від віку

динамікою активності АТФаз (див. рис. 7 автореферату, Рис. 3.34 а в, 3.37 а в, 3.40 а, 3.42 а в, 3.45 а, 3.48 а, 3.51 а в, 3.56 а, 3.59 а в), то така кореляційна залежність зовсім не очевидна.

- 6) У таблиці 1 автореферату (табл. 3.1 – 3.11 дисертації) «Кінетичні параметри гідролізу АТФ у тканині довгастого мозку» значення активності відповідних ензимів наведені до 3-го знаку після коми, що суттєво перевищує точність методу визначення цієї активності.

Необхідно відзначити, що багато зауважень були враховані автором дисертаційної роботи під час попереднього з нею спілкування й обговорення одержаних результатів.

Висновок. Дисертаційна робота **Кушкевич Мар'яни Василівни «Онтогенетичні зміни локалізації і вмісту клітинного пріона та його зв'язок з активністю АТФ-аз»** за своїм об'ємом та актуальністю, науково-практичною цінністю, методичним рівнем, проведеним аналізом і зробленими висновками відповідає вимогам ДАК МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.04 – біохімія.

Офіційний опонент,
Завідувач відділу регуляції проліферації клітин та апоптозу
Інституту біології клітини НАН України,
доктор біологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України

Стойка Р.С.

Львів, 20 січня 2017 р.

Підпис член-кореспондента НАН України Стойки Р.С. засвідчую:
Учений секретар Інституту біології клітини НАН України,
к.б.н.

Барська М.Л.